

En Herredagsdom over Torben Dre 1510.

Meddeelt, med en Indledning,

af

J. E. N. Kolderup-Rosenvinge.

Nebenstaaende Herredagsdom, som findes i det Thottske Haandskrift Nr. 1991, 4to. paa det store Kongelige Bibliothek, er i flere Henseender mærkelig. Dommen, hvori Kong Christian den Anden selv har taget Deel, ikke længe efter hans Thronbestigelse (den er dateret Onsdagen efter Sct. Jacobs Dag, d. e. Onsdagen efter den 25de Julii 1513, og Kong Hans døde den 20de Febr. 1513) stiller for det første Torben Dre, „Kongens Hoffinder,“ i et slet Lyg, som den, der ved Vold og Trudsel har tvunget Axel Laurigen til at give ham Skøde paa Næsbygaard i Sjælland. Ikke desto mindre har en saadan Udsærd, (der synes at svare til den Charakter, som tillægges Torben af hans Samtidige, den Skibbyffe Kronikes Forfatter*) og den ham overgangne Dom, ikke hindret, at jo Kongen siden har sat ham til Slotsherre paa Kiøbenhavns Slot. At Dommen ikke tilkiender ham nogen Straf, har sin Grund deri, at Sagsøgeren Otto Holgersen**), der tidligere havde tilkiøbt sig Næsbygaard og derpaa erholdt Skøde af Axel Laurigen, under denne Sag kun søgte at erholde Giendommen, hvoraf Torben Dre havde sat sig i Besiddelse; hvorimod den mishandlede Laurigen ikke under Sagen fremstaaer som Sagsøger, men afslægger kun sin Gæd paa, at han havde været tvungen til at udfæde Skødet til Torben. Denne benægter heller ikke

*) See det ovenfor anførte Sted af Chron. Skibhense. S. 135.

***) Otto Holgersen, af Familien Rosenkrantz, var 1517 „Høvedsmand paa Lønning,“ blev siden Ridder og Rigsraad, og døde af Pesten i Lybek den 4de Decbr. 1525. Hans Søn Otto eiede Gaarden Næsbyholm i Sjælland (endnu 1553); og det er formodentlig Faderen, her i dette Udsærd er Tale om; ligesom ved Næsbygaard uden Tvivl maa forståes Næsbyholm, da kun een Landsby af Navnet Næsby (i Lybiørg Herred) findes i Sjælland. (Efter en af Hr. Sand. Begtrup meddeelt Oplysning).

udtrykkelig, at have fængslet og mishandlet Axel Laurigen; men henholder sig til en tidligere affagt Herredagsdom og til et paa Grund af denne af Rigens Cantler udstedt Laasebrev, hvorved han var erkiendt som rette Eier af Næsbygaard. Høist mærkeligt er det nu, at de Medlemmer af Rigsraadet, som havde deeltaget i hiin ældre Dom, fremstaae og edelig bekræfte, at de ikke havde samtykket i Dommen saaledes som Rigens Cantler havde beseglet den; hvorpaa denne Dom og det paa samme grundede Laasebrev underkendes, uagtet det ellers i vor ældre Retsforfatning var almindelig Regel og grundet i Sagens Natur, at man beholdt det Gods, som man havde forfulgt til Laas, angerløst og uafundet; thi »Laas er Lovens Ende«, som det hedder i en Herredagsdom af 1562.

At Rigens Cantler Jørgen Marsviin, uagtet den her meddeelte Herredagsdom synes at kaste en saa betydelig Skygge paa hans Embedsførelse, kunde vedblive at være Cantler lige indtil Aaret 1521 (i. Historisk Tidsskr. I. 281 Not. 4), er vel ikke mere synderligt, end at Torben Dre, skiondt hans voldsomme og uretsfærbige Handlemaade mod Axel Laurigen, var, som det hedder i Dommen, hver Mand i Landet velbekiendt, ikke desto mindre blev forfremmet til Slotsherre. — I Haandskriftet har Dommen til Overskrift: »En Dom, at Laasebrev er dømt magteløs, och huad Bressue, som udgiffues i Fængsll emod ens frie willie bør ingen magt at haffue, och at Næsbygaardt medt thes, »thilligginde guodh er tildømt Dtte Hølgiersen at haffue, nyde, bruge och beholde til euindelig Tye«, hvilket vel fortiener at bemærkes, fordi det lader til, at den, der har indført denne Dom i en Samling af Herredagsdomme og Lovstykker i ovenanførte Haandskrift, synes at have anset den som Hiemmel for den Sætning: at den aftvungne Contract er ugyldig — en Retsregel, der ikke findes i nogen af vore ældre Love; men som først Christian 6. Ste har optaget i sin Lov, i Medhold af Sagens Natur og Rettergangs Praxis.

Det bør endnu bemærkes, at den her meddeelte Dom allerede er aftrykt i »De la Gardieske Arivet, utgivet af P. Biesfeldgren« [II. D. Lund. 1832. p. 60—64. Dette Aftryk er dog faldet meget ucorrect ud, og, som det synes, gjort efter en mindre paatidelig Afskrift. Denne viser imidlertid ogsaa, at Dommen i sin Tid har været regnet blandt de mærkelige; ligesom en anden bekiendt Herredagsdom (af A. 1500) over Oluf Dre, Torbens Halvbroder, for Voldsgierning, der er aftrykt sammest. p. 42—45; men tidligere og bedre i P. Dres Levnet af Ryge. S. 17.

Wy Børge medt Gudz Naade Erkebischop i Lundt, Suergis Første och Pauens Legatte giøre witterlig Alle, att Nar epther Gudz biurdt M. D. tredecimo Onsdagen nestepther Sancti Jacobs Apostoli Dag udi helligesthuus Stuffue y Kiopnehaffn, i Neruerelise Hogborne Førstes Hr. Christians medt Guds Naade udualdt Koning thil Danmark, Suerriq och Norge, Hertug udi Slesuiq, Holstenn, Stormarenn och Dytmersten, Gressue i Oldenborg och Delmenhorst, Wor kiere Naadis Herres, sammeledis Neruerelse verdige Fedre, Herrer, strenge Middere och gode Mendt, Laffue Urne i Roschildt, Niels Styge y Børglum, Niels Clausen i Narhus, Issuer Munct i Nibe, Jens Andersen i Ottense, Anders Muus i Dylsaa, Anders i Bergen, Erich Kaaß i Wiborg och Mogenns i Hammer, medt samme Naade Bischopper, Abbedt Henrich i Soerkloster och Mester Eskildt, Prior udi Anderschoff, Niels Erichsen, Niels Høeg, Predbiorn Podbust, Thonne Pafsebiery, Hennrich Krummedige, Mogens Grye, Thomas Nielsgenn, Albretth Jepsenn, Nidere, Jacob Andersen, Lage Andersen och Mag Erichsenn, Danmarks och Norgis Nigis Naadt, vore kiere Medbrødere, vor skicket for og velbiurdig Menndt og elskelige Otte Holgiersenn paa then enne och Thorbiorrn Dre, for^{re} vor kiere naadigste Herres Hoffinder, paa then anden Side, om Trette och Delle thennom emellom var om Nefbygaardt och grundt och thet andett Guodz liggendis her i Siellandt, som Nrell Laurigenn for aatte, och talde samme Otte Thorbiorrn Dre till och sagde samme Nefbygaardt, Grund och Guodz och mere Eyendom er hanns rette Kiøb, som hanns Skiodebreff therpaa inndholder och sagde sig att verre i samme sitt Kiøb retie Brugning, Besidding och Eiendom for Thorbiorrn Dre hannom thet aff medt Fundt och Behenndlighedt deeltt och trengdte, och lagde thecom et obet heelt och beseglett Pergamentz Kiøbes och Skodebreff i Nette, som samme Nrell Laurigen skott och udgiffurt hassuer, til huilket for^{re} Thorbiorrn Dre suarett, att hand var retteligenn

kommen att samme gaardt och guodz medt Riob- och Skodebreff, Domb, Forsylning, Laas och Lougsvinde, och lagde therom en Dom i Nette, som Nogens Kantseller Jorgen Marjuin i Hogborne Forstis Konnings Hanss (Gudt hanns Siell naade!) Meruerelse giffuet vor udi Wiborig, och sammeledis i Nette baar et Laasbreff epther samme Domb och andenn Forsylninge giffuet, till huilcket for. Otte Holgiersen suaret, att huiss Skodebreff och andre Foruarung, som Thorbiorn Dre sig siger, att haffue paa samme Nefby Gaardt och Godz, thennd haffuer handt threnngt Axel Laurigenn och (aff) medt Fengersell och Trufsell, som huer Dannemandt mestendelen i ald Danmark och Suerigh vetterligt er, med huadt Bold och Fengersell handt greb hannom i Hallandt, och forde hannom grebenn igiennom Skaane och huddt ned indt i Siellandt, och satte i Nette, att huiss Contract, Riob eller Pantt, som nogen gier, thet icke er y sitt fry Wilkor, om thed ber att bliffue vedt Mact eller ey? Til huilcket samme Thorbiorn Dre suaredt, att hans Riob- och Skodebreff och andenn Beuisning vore i Nette i Wiborig och fick thet Dom, som forskreffuit staar. Thertil suarett Otte Holgersenn, att thed Skodebreff bleff Axel Laurigenn affthuingen udi hanns Fengersell, och nodis thil att giffue hannom Breff vedt Datum effter Thorbiorns egenn Begiering och Willie. Til huilcket samme Axel bleff och strax eskett y Nette, och thaa udi sitt frii Wilkor suor paa Helgen och Bog om thet hellig Sacramente, hand thog thill sig Paaske nest forledenn, att handt aldrig solde eller skotte Nefbygaardt och thet Guodz eller Thilligelse nogenn Mandt forendt for. Otte Holgersenn, och andtuordett hannom thet sielff strax udi sin fry Brugning (och) Besidning, och hues Breff Thorbiorn Dre thepaa fick, vordt giordt sidenn handt fick skidit och andtuordett Otte Holgiersenn samme Gaardt och Guodz, och theselligeste sidenn samme Thorbiorn Dre hannem greb och woldtferde emodt hanns Wilge, medt flere Ord och Thalle thennom therom emellem lob paa bodde Sider, Och

thaa wy hørde Thiltale, Siensuar, Bressue och Beuifning och udlett och grandstett Gudz Sandingenn udi samme Sag, och eptherthi nu klarligenn beuift er for os, att the Bressue, som Thorbenn Dre sic paa samme Næsby Gaardt och Guodz icke ere giffne i samme Kroll Lauritzens frie Wilkaar menn udi Fennsfell emodt hans Wilge, och thefligeste verdige Fedre Bischopper, Middere och gode Mendt, di ypperste, som var y thend Domb, i Wiborig gaffs i thenndt Sag, badt sig Gudt thillhielp paa theris christenn Throe, att the aldrig samme Domb sambtsætte, som Nigenss Sangezler hannom beseglett haffde, menn frøctett thennom, att Thorbenns Skodebress och Datum skulle ey verre schielligt eller retferdigt: Thi siye wy saa aff for Nette, att samme Skode, Dom, Forsolning och Laag icke bør eller stall verre forn. Otte Holgierzenn emodt i noqenn Mode man dømme forn. Otte Holgierzen thill at skulle niude, bruge, och effter hans Riob- och Skodebresss Liudelse thill euindelig Eye att beholde forn. Næsbygaardt, Grund och Guodz och Eiendomb udenn huer Mandz Hinder y noqenn Made. Thill ydermere Wisse och bedre Foruarung lade wy vorre Secrete medt forn. vor kiere nadigste Herres Samtocke och Fuldburdt och verdigste Fedris, Herrers och strenge Midders och gode Menndt, Danmark's och Norges Nigenss Maadt, vore kiere Medbrodres Indseigte hennge nedenfor thette vort obene Bress, huilket giffuet och gjort i Nar och Dag och Stedt, som forskreffuit staar.